5.1.1.7.3 Sorednost

Soredno razmerje ni niti priredno niti podredno. V soredju so besede, besedne zveze ali stavki vključeni v poved kot zgolj sopostavljeni, torej brez odvisnosti od stavčnega ali stavčnočlenskega vzorca (seveda pa tako, da je to pomensko smiselno). Vključitev je povezana z različnimi položaji v povedi: začetnim, vmesnim in končnim. Zveni zapleteno? Morda, a gre vseeno za mesta, ki vejično niso zahtevna.

Za uvod bo dovolj, da si ogledate še nekaj primerov:

Pravilno

Skratka, pojem strpnosti je velikokrat mišljen kot nekaj resnično dragocenega.

/Za ta poklic/ moraš imeti najmanj dve leti, priporočljiva so tri leta, izkušenj na terenu.

W. R. D. Fairbairn, začetnik teorije odnosov, se je v svojih raziskavah osredotočal na odnose med jazom in drugim.

Ena izmed fizioloških sprememb je tudi degeneracija sklepov, še posebej hrbtenice.

Glede na to:

a) v kateri del povedi so beseda, besedna zveza ali stavek običajno vključeni (**položaj**),

b) kako se **pomensko** povezujejo s preostalim delom povedi ali celo širšega besedila,

c) kakšno **zgradbo** imajo in

č) kako jih **izgovarjamo**,

ločimo *izpostavek, vrivek, pristavek* in *dostavek.*

1. Izpostavek

Izpostavek je neodvisen del povedi, običajno postavljen na njen začetek. V strokovno-znanstvenem pisanju se kot izpostavki večinoma pojavljajo členki (prim. Žele, 2015) ter njim podobne besedne zveze, ki izražajo bodisi vzročno-posledično navezovanje na predhodno vsebino ali pa se navezujejo na nadaljnje besedilo, in sicer tako da nakazujejo povzemanje, preoblikovanje misli in stopnjevanje, lahko tudi natančnejšo ubeseditev ipd. Besede in besedne zveze, ki jih na začetku povedi izpostavimo na ta način, izgovorimo s premorom na koncu in s padajočim tonskim potekom.[1]

[1] Za posvet o fonetičnih značilnostih izpostavkov ter v nadaljevanju vrivkov in pristavkov se zahvaljujem prof. dr. H. Tivadarju s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (Tivadar, osebno sporočilo, 2023, 18. junij; osebno

Namreč, raziskave so pokazale, da so po subjektivni presoji najbolj osamljene ovdovele osebe.

Torej, država izvora v tem primeru ne bi bila dolžna plačati odškodnine.

Se pravi, višje potrebe se lahko razvijejo šele, ko so zadovoljene nižje.

Z drugimi besedami, gre za primer, v katerem imajo mediji in javnost veliko vlogo.

V primeru navezovanja na nadaljnje besedilo lahko za izpostavki stojita tudi dvopičje ali pomišljaj.

Dodajmo, da lahko vejica izpostavek tudi šele naredi. Prim.:

Torej že sam zakon predvideva določene oblike storitve kaznivega dejanja, ko osebi ne moremo naložiti krivde.

PROTI:

Torej, že sam zakon predvideva določene oblike storitve kaznivega dejanja, ko osebi ne moremo naložiti krivde.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Označite izpostavke in nato prepoznajte dva primera, pri katerih je vejica izpostavek šele naredila.

a) Še več, Marcel Bačić (1999) v geometrijskem zaporedju trajanja not najde renesančno rojstvo perspektive iz duha glasbe.

b) Se pravi, policijski ukrep prepovedi približevanja z vidika žrtve je ukrep na njeno pobudo.

c) Skratka, glavni cilj tržne segmentacije je večja zadovoljitev potrošnikov.

č) Torej, ravnatelji s krajšim mandatom /.../ pogosteje kakor njihovi kolegi z daljšim mandatom /.../ ocenjujejo, da starši /.../.

d) Namreč, danes ni nič spornega, da ob menjavi oblasti uradniške položaje zamenja popolnoma nov kader.

VAJA 2:

Zvezo *z drugimi besedami* (tudi njeno sopomenko *povedano drugače*) lahko spremljajo še veznik *ali* ter poleg vejice še pomišljaj in dvopičje. Naslednja naloga lahko zato postane kar zapletena.

Naloga: Z naštetim (veznik *ali*, vejica, pomišljaj, dvopičje), a ne nujno vsem dopolnite naslednjo poved.

religijske konflikte /je/ treba iskati tudi znotraj iste religije oziroma v odstopanjih od pravovernosti ___ z drugimi besedami ___ herezije so bile vedno preganjane huje kakor druga verstva

---

sporočilo je v obliki elektronske pošte na voljo pri avtorici). Pri dostavku smo fonetične značilnosti navedli po Korošču (2003, str. 264).

Ali ste zadovoljni s svojo rešitvijo? Prepričajte se v razlagi P. Weissa (2016) v Jezikovni svetovalnici Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša.

2. Vrivek

Vrivek je del povedi, ki je vstavljen nekam vmes v poved tako, da tam, kjer je, zmoti bodisi stavčni bodisi stavčnočlenski vzorec, lahko pa je sicer vstavljen tudi med dva stavka ene povedi, a prinaša tako zelo drugačno informacijo, da prekine smiselno navezovanje neposrednega predhodnega in sledečega stavka. Vsebina, ki smo jo »vrinili nekam vmes«, bi torej morala v običajnem besednem redu ali smiselnem zaporedju priti na vrsto bodisi prej bodisi pozneje, morda pa celo v povsem novi povedi.

> Po končani delovni dobi /.../ lahko vodnik psa vrne vojski /.../ ali pa – to se zgodi v 99 % primerov – psa odkupi.
>
> Slednje zaznava tudi Evropska komisija, ki je, izhajajoč iz predpostavk, izpostavljenih v Smernicah OZN, resno pristopila k obravnavi /.../.
>
> Do teh otrok so imeli previsoka, treba je pač priznati, pričakovanja.
>
> Kljub dejstvu, da je globalna kriza prodrla v vse pore podjetja, sponzorstvo seveda ni nobena izjema, in da se na globalni ravni negativni učinki /.../.

Vrivek je lahko ena sama beseda, lahko je besedna zveza, lahko ima zgradbo polstavka ali stavka, lahko je sestavljen celo iz več stavkov, po vsebini pa izraža govorčev odnos do vsebine, dodaja pojasnilo, razmišlja o pravilnosti podatka, se obrača k naslovniku ipd.

Namenoma smo zgoraj vrivek ponazorili v zapisu z dvema pomišljajema in nato z vejicami, saj k vrivkom obe ločili spadata povsem enakovredno, možni pa so tudi oklepaji, prim.:

> Ob tovrstni nadgradnji obstoječih institucionalnih spodbud pa je pozornost nujno usmeriti tudi (ali celo predvsem!) v tiste organizacije, ki so do upravljanja etike neopredeljene ali celo odklonilne.
>
> Ponos /.../ je tisto, kar podjetnike (vštevši preučevanega) žene naprej.

Vrivek se izgovori s premorom na začetku in na koncu ter nižjim tonom, ki pa ni niti padajoč niti rastoč; ko se vrivek zaključi, se pri tonski višini v siceršnjo poved vrnemo na raven, na kateri smo bili, preden se je vrivek začel (SP, 2001, § 483).

S povedanim bi predstavitev vrivka lahko zaključili, če ne bi imeli še podvrste, ki pa za razliko od zgornjih ni skladenjska. Raziščimo jo skupaj.

Z napotkom, da je neki del povedi vrivek, če je z njim – poenostavimo – zmoteno tekoče branje, preberite naslednjo poved. Najprej smo jo napisali brez dveh dodatnih vejic, nato pa z njima.

> kriza je bila v mnogih pogledih le pika na i pomanjkljivemu /.../ dojemanju sponzorstev, kjer je po teoriji in praksi potrebno graditi dolgoročna partnerstva
>
> PROTI:
>
> kriza je bila v mnogih pogledih le pika na i pomanjkljivemu /.../ dojemanju sponzorstev, kjer je, po teoriji in praksi, potrebno graditi dolgoročna partnerstva

Gotovo ste ugotovili, da besedna zveza *po teoriji in praksi* ne zmoti tekočega branja. To dokazuje, da vejici ob njej nista nujni, kar pomeni, da podčrtani del v drugi povedi ni bil vrivek zato, ker je zmotil stavčni ali stavčnočlenski vzorec, pa tudi izrazite vsebinske prekinitve med dva stavka ni prinesel, temveč je bil vrivek zato, ker se je avtor izrecno odločil, da bo ta del besedila poudaril, ga naredil opaznega. Pri takih vrivkih ne gre za jezikovnosistemski pojav, temveč za besedilni pojav. Prim. še dva taka zgleda:

> Kazalo vsebine je del besedila, ki ga je treba večkrat kritično prebrati in premisliti ter vzporedno z osrednjim besedilom urediti in poenotiti.
>
> PROTI:
>
> Kazalo vsebine je del besedila, ki ga je treba večkrat kritično prebrati in premisliti ter – vzporedno z osrednjim besedilom – urediti in poenotiti.
>
> Svoboda je kot krap, ki ne meneč se za nevarnost ulova željnih ribičev neobremenjeno plava /.../.
>
> PROTI:
>
> Svoboda je kot krap, ki, ne meneč se za nevarnost ulova željnih ribičev, neobremenjeno plava /.../.

S takimi vrivki moramo biti kar prepričljivi, saj lahko bralec oceni, da niso potrebni, in si misli, da smo postavili preveč vejic. Sicer pa se vsi vrivki – tako tisti, ki zmotijo tekoče branje, kot tisti zaradi poudarka – izgovorijo enako in pri obeh vrstah imamo v zapisu na izbiro še pomišljaje ter oklepaje.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Vstavite pravilne vejice.

> a) Če bi o težavnosti pa naj bo to fizična ali katerakoli druga vprašali posameznike /.../, bi verjetno vsak trdil, da je /.../
>
> b) preiskovanec naj če že v večini uživa rdeče meso.
>
> c) Posebej lahko predpostavimo tudi zgornji sklepi kažejo na to enakost po dveh od omenjenih konstant.

č) Trajna zavezanost k napredku in razvoju začenši pri sebi deluje kot močan zgled za zaposlene.

VAJA 2: Ali gre pri označenem delu za (a) vrivek, ki zmoti stavčni vzorec, ali (b) vrivek zaradi poudarka?

a) Sklepamo, da se je hipoteza v celoti potrdila in da so učenci, ne glede na starost, pokazali občutno večje zanimanje za raziskovanje. _____

b) mladoletno starševstvo, na srečo, ni trend naše družbe _____

c) Vzorcu smo z dializo zmanjšali koncentracijo NaCl in imidazola, kar je, in to nepričakovano, negativno vplivalo na hemolitsko aktivnost. _____

č) v kolikor ne bi uspeli optimirati oblike jermenice, je, žal, z našimi stroji ne bi bili sposobni stisniti _____

d) Po izgradnji drugega tira bi bila – seveda – potrebna tudi obnova trenutnega tira med Ljubljano in Jesenicami. _____

e) Popularnost joge se je – to smo pričakovali – povečala. _____

f) Policisti – za razliko od vojske – s pooblastili posegajo v najbolj temeljne človekove pravice in svoboščine. _____

g) Glede na to, da novinarji – kot velja za vse nas – o dogodku ne morejo poročati povsem objektivno in resnično, uporabljajo retorične strategije, da bi /.../. _____

h) Človeško telo ima (zahvaljujoč gostoti) to zmožnost, da na vodi plava. _____

i) Glede na cilj ukrepa je torej nedopustno zavarovati več, kot bo (upoštevaje izid postopka) dopustno vzeti. _____

j) Zgornja trditev – če jo apliciramo zgolj na šport – zagotovo drži. _____

VAJA 3:

Zgoraj smo zapisali, da je vrivek lahko že ena sama beseda, lahko je besedna zveza, lahko ima obliko polstavka, stavka itd. Kako pa bi razložili zadnji primer v Vaji 2? Ali je označeni del odvisnik ali vrivek? Ali celo oboje?

Odgovor: _____

VAJA 4: Poiščite vrivek in povejte, ali je tudi ta zmotil stavčni vzorec.

Na osnovi teh podatkov lahko sicer sklepamo, da so etične infrastrukture v splošnem v slovenskih organizacijah, vključenih v raziskavo, relativno slabo razvite, v njih je zaznati le nekoliko večjo stopnjo razvitosti tipov etične klime, ki izpostavljajo pomen skladnosti delovanja zaposlenih z zakonodajo in organizacijskimi pravili ter usmerjenostjo v zadovoljevanje interesov izpostavljenih deležnikov organizacij (spraševali smo po strankah in poslovnih partnerjih), pri čemer poudarjamo, da gre za posredno sklepanje, ki ga ni mogoče posplošiti na stanje v celotni populaciji /.../.

Odgovor: _____

3. Pristavek

Pristavek ni nikoli napisan na začetku povedi, lahko pa je napisan kjerkoli v njenem nadaljevanju in tudi čisto na koncu, vendar pa vedno tik za stavčnim členom, ki ga pojasnjuje. S »pojasnjuje« mislimo na opis, razlago ali ponazoritev. Nekoliko grobo bi lahko rekli, da pristavek zgolj z drugimi besedami pove isto, kot pove že beseda ali besedna zveza pred njim. Po zgradbi gre običajno za samostalniško besedno zvezo.

Pristavek je od preostalega dela povedi ločen z vejico (lahko tudi z oklepaji, redko z dvema pomišljajema), kar pomeni, da če se poved po pristavku nadaljuje, ga vejica (ali drugo ločilo) tudi zaključi.

Zbrane je nagovoril John Žulič, predsednik Lire.

V modernem obdobju, zadnjih petinosemdesetih letih, pa prihaja avtentičnost v ospredje.

Pri pomembnejših odločitvah, npr. izbiri poklica ali šolanja, mladostniki še vedno dajejo prednost staršem.

Pristavek izgovorimo bodisi s kratkim premorom (lahko je ta celo neopazen) in rastočim tonom (gl. prvi zgornji primer) bodisi ima opazen premor na obeh straneh in raven tonski potek (druga dva zgornja primera).

Pristavek je vedno lahko povsem samostojen stavčni člen, prepoznamo pa ga še po tem, da ga lahko pretvorimo v pojasnjevalno priredje z veznikom *to je*: *Zbrane je nagovoril John Žulič, to je predsednik Lire.*

Med pristavke spadajo tudi:

a) zapis datuma, ki je ob imenu dneva ali sorodnem izrazu:

Zagovor bo v ponedeljek, 9. 5. 2022, ob 10. uri. ALI: Zagovor bo jutri, 9. 5. 2022, ob 10. uri.

b) okrajšave tipa *d. d.* ob imenih gospodarskih družb, zato njihov pravopisno pravilen zapis zahteva vejico; če se poved za pristavkom nadaljuje, pa seveda dve.

Prototip smo izdelali v podjetju Talum, d. d., skupaj s sodelavci.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Vstavite pravilne vejice.

a) Eden od glavnih soustvarjalcev kampanje je bil v tem času Joseph Lekšan tajnik barbertonskega društva sv. Jožefa.

b) HTML 5.1 najnovejša verzija HTML prinaša veliko novosti in izboljšav.

c) H(u, v) označuje Hammingovo razdaljo število koordinat, v katerih se u in v razlikujeta.

č) Ovire v objektu npr. preozki hodniki so tudi arhitekturno težko rešljive.

d) Anketa je bila izvedena v sredo 17. 5. 2017 na OŠ Gustava Šiliha Laporje.

e) V podjetju Mariborski vodovod d. d. smo ugotovili tri možnosti izbire.

VAJA 2:

Za tiste, ki jih zaradi podobnosti terminov in položaja v povedi bega razlika med stavčnim in polstavčnim prilastkom na eni strani (podpoglavje 2 oz. enajsto poglavje e-učilnice) ter pristavkom na drugi, povejmo, da je ključna razlika med naštetimi v dejstvu, da je pristavek lahko samostojen stavčni člen, medtem ko prilastek to ne more biti, saj nujno potrebuje jedro. Prim.:

Pristavek:

Zbrane je nagovoril John Žulič, predsednik Lire.

> Zbrane je nagovoril predsednik Lire.

V modernem obdobju, zadnjih petinosemdesetih letih, pa prihaja avtentičnost v ospredje.

> V zadnjih petinosemdesetih letih pa prihaja avtentičnost v ospredje.

Pri pomembnejših odločitvah, npr. izbiri poklica ali šolanja, mladostniki še vedno dajejo prednost staršem.

> Pri npr. izbiri poklica ali šolanja mladostniki še vedno dajejo prednost staršem.

PROTI:

Stavčni prilastek: *Predstavitve vsebujejo Ø, ki je vidna. – Kaj je vidno?

Polstavčni prilastek: *Predstavitve vsebujejo Ø, vidno vsem. – Kaj je vidno vsem?

4. Dostavek

Dostavek je naknadno dodani del k enemu od stavčnih členov, in sicer zato, da ga vsebinsko specificira. Dostavek v strokovno-znanstvenih besedilih običajno tvorimo s pomočjo besed kot *predvsem*, *zlasti*, *sploh*, *posebej*, *vključno*, *vštevši*, *razen*, kar pomeni, da se v dostavku navežemo na enega od predhodnih stavčnih členov iste povedi ter izpostavimo njegovo (a) najpomembnejšo prvino, (b) prvino, ki ima prednost ali za katero velja visoka stopnja neke lastnosti, (c) prvino, ki jo upoštevamo zraven, (č) prvino, ki jo izvzemamo, ipd.

V dostavku resda lahko »dostavimo« nekaj, kar bi v govornem nizu moralo priti na vrsto že prej (SP, 2001, na str. 198 tak dostavek ponazarja s primerom *Prinesi tudi kruha, črnega*), vendar pa v zvrsti, ki jo obravnavamo tu, dostavka praktično ne uporabljamo zaradi – recimo temu – nezbranosti, temveč zaradi nečesa drugega: ker postane tisto, kar napišemo v dostavek, jedrna sestavina navidezne samostojne povedi in nam posledično ni treba te povedi napisati v celoti oz. nam ni treba nečesa pravkar napisanega napisati še enkrat. Lahko rečemo, da je tak dostavek posledica jezikovne gospodarnosti. Prim.:

Koža /.../ ščiti telo pred škodljivimi vplivi iz okolja in preprečuje izgubo pomembnih snovi, zlasti vode.

= Koža /.../ ščiti telo pred škodljivimi vplivi iz okolja in preprečuje izgubo pomembnih snovi. Koža preprečuje zlasti izgubo vode.

Ob strokovnih domačih in tujih delih v knjižni obliki bomo uporabili tudi številno tujo literaturo, predvsem novejše znanstvene članke, ki zajemajo področje raziskovanja te naloge.

= Ob strokovnih domačih in tujih delih v knjižni obliki bomo uporabili tudi številno tujo literaturo. Predvsem bomo uporabili novejše znanstvene članke /.../.

Pri igri je otrok v celoti prisoten, dela intenzivno in vztrajno ter se veseli svojih izdelkov, še posebej, če ga drugi pohvalijo.

= Pri igri je otrok v celoti prisoten, dela intenzivno in vztrajno ter se veseli svojih izdelkov. Še posebej je otrok pri igri v celoti prisoten, dela intenzivno in vztrajno ter se veseli svojih izdelkov, če ga drugi pohvalijo.

/Sodišče bo/ odločitev oprlo na prosti preudarek, upoštevajoč okoliščine primera.

= /Sodišče bo/ odločitev oprlo na prosti preudarek in bo upoštevalo okoliščine primera.

Dostavek omogoča upovedovalno gospodarnost še zaradi dveh značilnosti:

- ima samostojno stavčno intonacijo (izgovorimo ga, kot da bi pred njim stala pika), na začetku pa opazen premor;
- ko ima določeno besednovrstno zgradbo, se po obliki ujema s stavčnim členom, ki ga dopolnjuje (npr. v zgornjem primeru *zlasti vode* je bila rodilniška oblika besede *voda* v dostavku posledica predhodnega samostalnika *izguba* + *Česa?*; tožilnik v *novejše znanstvene članke* pa posledica predhodnega povedka *bomo uporabili*).

Po zgradbi je dostavek lahko ena beseda, lahko je besedna zveza (tudi precej dolga), lahko je polstavek, lahko vključuje stavčni prilastek in še kaj bi se dalo najti, nikoli pa nima lastnega povedka.

Pred dostavkom stoji vejica, možen pa bi bil še pomišljaj in oklepaj, lahko tudi tri pike, stilno zaznamovano celo pika, ki pa bi dostavek seveda »potisnila« v novo poved.

Enako kot izpostavek in vrivek lahko tudi dostavek vejica šele naredi. Prim.:

Občine /so/ velikokrat udeležene /.../ v postopkih na sodišču predvsem zaradi sporov o premoženjskopravnih razmerjih.

PROTI:

Občine /so/ velikokrat udeležene /.../ v postopkih na sodišču, predvsem zaradi sporov o premoženjskopravnih razmerjih.

O uporabi mnogokratnika odloči upravni odbor upoštevaje podlage iz predhodnega odstavka.

PROTI:

O uporabi mnogokratnika odloči upravni odbor, upoštevaje podlage iz predhodnega odstavka.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Označite dostavek.

a) Nagrada ima lahko negativen učinek, zlasti takrat, ko gre za ustvarjalno dejavnost.

b) najpogosteje /se/ pojavljajo poškodbe okončin, predvsem ureznine tac, tudi zvini

c) V naslednjem sklopu sem predstavil oris razvoja upora v letu 1941 v Jugoslaviji, še posebej v Sloveniji.

č) Maščobo izgubljajo tudi roke, predvsem dlani.

d) Analizirali smo tipične igralne situacije, ki so vodile do zadetkov in priložnosti za doseganje zadetkov polfinalistov v izločilnih bojih Lige prvakov, vključno s finalom.

e) Nekatere študije kažejo, da starejših ni mogoče pojmovati kot enotne skupine, sploh pa ne na podlagi kronološke starosti.

f) Starši /.../ si prizadevajo za boljši nadzor na tem področju, začenši s poseganjem v vsebino oglasov.

g) avstrijski subvencijski sistem je trenutno stabilen, zahvaljujoč subvencijam za gradbeni material

VAJA 2: Označite, v katerih primerih je bila (a) vejica pred dostavkom nujna in v katerih je (b) vejica dostavek šele naredila.

a) Nemogoče je imeti kvalitetno javno televizijo pri obstoječih subvencijah in dolgu, sploh če ji /.../ še zmanjšamo količino dovoljenih oglasov. _____

b) A če se odločiš za nek poklic, ga boš opravljal, ne glede na samo težavnost. _____

c) Ker podrejene obveznice pri tem običajno niso predmet dodatnega zavarovanja ali garancij, je financiranje z izdajo obveznic smiselno, zlasti za izdajatelje z dobro boniteto. _____

č) vpliv je bil najbolj očiten pri predstavnikih postimpresionizma, predvsem Gauginu in van Goghu _____

d) /Zato/ je težko potegniti ločnico med zakonitim in nezakonitim ravnanjem detektivov, predvsem v tistem delu, kjer se detektivska dejavnost prepleta s pravico do zasebnosti posameznika. _____

e) Učitelji /so imeli/ določene težave /.../, vendar so jih uspešno premagali, zahvaljujoč poklicnim ter lastnim izkušnjam s področja grafike. _____

Ob koncu vseh štirih sorednih razmerij velja poudariti, da jih takrat, ko so v svojih običajnih položajih, z lahkoto pravilno opremimo z vejico in tudi medsebojno ločimo (nekoliko poenostavljeno povedano: na začetku povedi = *izpostavek*; sredi povedi = *vrivek*; neposredno za stavčnim členom, ki ga pojasnjuje = *pristavek*; na koncu povedi = *dostavek*). Treba pa je dodati, da svoj običajni položaj tu in tam tudi zapustijo ter se umestijo drugam. Tako lahko npr. izpostavke z začetka povedi premaknemo proti sredini, in sicer med dva od njenih stavkov – tak je bil že primer v Vaji 2 pri izpostavku, prim. še:

> Ponovna rast je /.../ približno desetkrat počasnejša od padca, ali povedano drugače, kar je podjetje dvajset let gradilo, je v enem letu izgubilo.
> Študije /.../ ugotavljajo pomanjkljivosti pri načrtovanju in preizkušanju kode, še več, odkrili so več splošnih težav.

Tudi pri dostavku je enako: resda se poved za njim največkrat konča, ni pa to nujno, saj lahko dostavek dopolnjuje katerikoli stavčni člen, tudi čisto prvega, npr.:

> Nekatere rastline, predvsem lesnate, je zelo težko koreniniti,

ali pa se za dostavkom poved nadaljuje z novim stavkom, npr.:

> Kraško podnebje je razmeroma suho, zanj so značilni močni vetrovi, predvsem burja, pomemben vpliv na rast trte pa daje značilna rdeča zemlja – terra rosa.

Pravzaprav ... v tem sredinskem položaju dajejo besedne zveze *še več*, *predvsem lesnate* idr. bolj vtis, da gre za vrivke, kajne? Tudi izgovorno se zdi, da mu delno sledijo (bi pa z meritvami morali to še preveriti in sistematično opisati), a če natančno upoštevamo prav vsa merila (tudi pomen in zgradbo), se od vrivka vendarle razlikujejo, tako da gre še vedno za izpostavke in dostavke. Tudi nekateri pristavki se lahko izgovarjajo enako kot vrivek, pa jih zaradi tega še vseeno ne prištevamo k njim. A na srečo lahkotnosti postavljanja vejic to ne spremeni – te vam ne bi smele delati težav, pa naj gre za dostavek oz. izpostavek na običajnem ali manj običajnem mestu.

Povzemimo:

• **Izpostavek** je neodvisen del povedi, običajno napisan na njenem začetku. V strokovno-znanstvenih delih uporabljamo predvsem členkovne in njim podobne izpostavke, npr. *skratka*, *namreč*, *še več*, *se pravi*, *drugače rečeno*, ki nakazujejo povzemanje, vzročnost, stopnjevanje, preoblikovanje misli ipd. V govoru je ob izpostavku opazen premor.
✓ Izpostavek je od ostalega dela povedi ločen z vejico. Vejica lahko izpostavek tudi šele naredi.

• **Vrivek** je vstavljen nekam vmes v poved tako, da tam, kjer je, zmoti bodisi stavčni bodisi stavčnočlenski vzorec, lahko pa je dodan tudi med dva stavka iste povedi, a vsebinsko izrazito prekine njuno smiselno navezovanje. Izjema pri tej motnji so vrivki zaradi poudarka, ki so posledica avtorjevega hotenja, da bo del besedila vsebinsko izpostavil, zaradi česar ga z ločili razmeji v vrivek. Po vsebini vrivek izraža avtorjev odnos do vsebine, dodaja pojasnilo, se obrača k bralcu ipd. Vrivek izgovorimo s premorom na začetku in na koncu ter nižjim, ravno

potekajočim tonom; ko se vrivek zaključi, se vrnemo na tonsko višino, na kateri smo bili, ko se je vrivek začel.

✓ Vrivek je od ostalega dela povedi ločen z vejico. Vejica lahko vrivek tudi šele naredi; v tem primeru gre za vrivek zaradi poudarka.

• **Pristavek** je pojasnilo (opis, razlaga, ponazoritev) stavčnega člena, napisanega tik pred njim. Če stavčni člen pred pristavkom izpustimo, ga pristavek lahko povsem samostojno nadomesti. Pristavek ima ob sebi bodisi kratek bodisi opazen premor.

✓ Pristavek je od ostalega dela povedi ločen z vejico.

• **Dostavek** je naknadno dodani del k enemu od stavčnih členov, in sicer zato, da ga vsebinsko specificira. Dostavek običajno tvorimo z besedami, kot so *predvsem, zlasti, sploh, posebej, vključno, razen,* kar pomeni, da v dostavku dodajamo najpomembnejšo prvino, prvino, ki jo upoštevamo zraven, jo izločamo ipd. Če njegova zgradba to zahteva, se dostavek po obliki prilagodi stavčnemu členu, ki ga vsebinsko dopolnjuje. V govoru je pred dostavkom opazen premor, dostavek ima lastno stavčno intonacijo.

✓ Dostavek je od ostalega dela povedi ločen z vejico. Vejica lahko dostavek tudi šele naredi.